

مقاومت اقتصاد

در عصر مذاکرات هسته‌ای

حجت الله عبدالملکی

تدوین و تنظیم: فرهنگ مجاهد

فهرست اجمالے

پیش گفتار | ۳۱

فصل اول: نگاہی به مفهوم، مبانی و فلسفہ اقتصاد مقاومتی | ۱۹

تبیین ماهیت نظری (فلسفہ) اقتصاد مقاومتی | ۲۳

تبیین ارکان، برنامه‌ها و آثار عملی اقتصاد مقاومتی | ۴۷

فصل دوم: تحلیل و ارزیابی بیانیہ لوزان از منظر اقتصاد مقاومتی | ۶۱

فصل سوم: تحلیل و ارزیابی برجام از منظر اقتصاد مقاومتی | ۷۷

فصل چهارم: رویکرد ایران در مقابلہ با جنگ اقتصادی؛ اقتصاد

مقاومتی یا مذاکرہ با دشمن | ۷۹

فصل پنجم: اثرات مذاکرات هسته‌ای بر اقتصاد ایران | ۱۲۱

فصل ششم: فتنہ تعلیق | ۱۷۳

کتاب نامہ | ۱۹۱

پیش‌گفتار

در جریان مذاکرات هسته‌ای، پس از یک دوره رکود و سختی اقتصادی برای کشور و مردم ایران، امیدهای زیادی برای بهبود وضعیت و شرایط اقتصادی ایجاد شد. اما سبک و رویه مذاکرات به نحوی بود که هم به لحاظ نظری و هم در جریان عمل امیدها برای بهبود اقتصادی کشور و مردم را به یأس تبدیل کرد. این در حالی بود که اقتصاد مذاکراتی به عنوان مهم‌ترین رقیب نظری اقتصاد مقاومتی همواره فکر و ذهن مسئولین کشور را به خود معطوف کرده و در واقعیت مانع برنامه‌ریزی عملیاتی آن‌ها در چارچوب اقتصاد مقاومتی شده بود.

طی دوره مذاکرات هسته‌ای اینجانب یادداشت‌ها و سخنرانی‌هایی را ارائه می‌نمودم که در آن‌ها ضمن تحلیل فرآیند مذاکرات و توافقات، اثر آن‌ها بر اقتصاد کشور مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گرفت. هم اکنون پس از حدود چهار سال از آغاز دور جدید مذاکرات و حدود دو سال از توافق هسته‌ای (برجام) بر آن شدم تا یادداشت‌ها و سخنرانی‌های آن دوره تاریخی را به عنوان درسی برای آینده کشور منتشر کنم. به همین جهت کتاب حاضر آماده شده و تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. پیش از ورود، گذری اجمالی بر تاریخچه این مذاکرات ارائه می‌شود.

این مذاکرات از سال ۲۰۰۳ میلادی آغاز شد. هدف اولیه از این مذاکرات تثبیت حقوق هسته‌ای ایران براساس NPT بوده است.^۱ در سال‌های بعد و با تشدید

۱. به خصوص در قوه اجرایی.

۲. این حقوق بعدها در سه عنوان حق غنی‌سازی، حق بازآآوری و حق داشتن راکتور آب سنگین مطرح شد.

تحریم‌های غرب، لغو تحریم‌های ظالمانه غرب بر علیه ایران به عنوان هدف دوم مذاکرات دنبال گردید.

این مذاکرات در دوره مسئولیت چهار دولت ادامه داشته است.^۱ همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، در دولت هشتم مجموعاً سه دور، در دولت نهم سه دور، در دولت دهم، هشت دور و در نهایت در دولت یازدهم تا کنون ۱۷ دور مذاکرات انجام شده است.

نقاط عطف مذاکرات را می‌توان مقاطع تغییر دولت‌ها و یا تغییر مذاکره‌کننده ارشد^۲ دانست. در دور اول مذاکرات در دولت هشتم و با مدیریت آقای حسن روحانی^۳ با هدف اعتمادسازی و جلب موافقت غرب، برنامه غنی‌سازی در ایران برای یک دوره شش ماهه به صورت داوطلبانه تعلیق شد^۴. این تعلیق در نهایت با تمهیدهای بعدی به حدود دو و نیم سال افزایش یافت و در نهایت با اثبات بهانه جویی طرف غربی و عدم قصد آن‌ها برای به رسمیت شناختن حقوق هسته‌ای کشور، تعلیق غنی‌سازی در مردادماه ۱۳۹۴ شکسته شد^۵. در این دوره^۶ جلب موافقت و حمایت غرب برای تیم مذاکره‌کننده هسته‌ای به عنوان یک هدف اساسی مدنظر قرار داشت.

دور دوم مذاکرات در دولت نهم و از سال ۱۳۸۴ با مدیریت آقای علی لاریجانی^۷ با هدف دستیابی به راه حل‌های عملیاتی و زمان‌بندی شده برای اعتمادسازی و در نهایت حفظ حقوق هسته‌ای کشور پیگیری شد. این دور از مذاکرات با توجه به بدعهدی طرف غربی در دوره قبل، با احتیاط بیشتری و بدون متوقف نمودن برنامه هسته‌ای کشور پیگیری شد^۸. مهم‌ترین دست آورد این دور از مذاکرات رسیدن

۱. تعداد و تاریخ مذاکرات اصلی طی دولت‌های مختلف در جدول ضمیمه یک، ارائه شده است.

۲. نماینده جمهوری اسلامی ایران.

۳. دبیر وقت شورای عالی امنیت ملی.

۴. تاریخ پرونده هسته‌ای در دولت اصلاحات (بخش اول)، سایت تحلیلی ۲۰۰۱-۲۰۰۲، (ir.۲۰۰۱)، ۱۳۹۳/۳/۵.

۵. ده سال فروز و فرود دیپلماسی هسته‌ای، سایت تحلیلی انتخاب (entekhab.ir)، ۱۳۹۴/۱/۱۳.

۶. دولت هشتم.

۷. دبیر وقت شورای عالی امنیت ملی.

۸. ده سال فروز و فرود دیپلماسی هسته‌ای، سایت تحلیلی انتخاب (entekhab.ir)، ۱۳۹۴/۱/۱۳.

به برنامه مشترکی با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی بود که در آن زمان به «مدالیت» مشهور شد. در این برنامه مقرر گردید ج.ا. ایران به سؤالات و ابهامات آژانس در مورد برنامه هسته‌ای ایران (که شش مورد بود) پاسخ دهد و پس از آن پرونده ایران در آژانس به حالت عادی درآید، لکن با وجود اجرای مدالیت، آژانس با بهانه‌های غیرقابل قبول موضوعات و مسائل جدیدی را مطرح نمود که با عکس‌العمل تیم مذاکره‌کننده ایرانی مواجه شد و در نهایت هدف نهایی از مذاکرات محقق نشد. دور سوم مذاکرات از سال ۱۳۸۶ و با مدیریت آقای سعید جلیلی^۱ پیگیری شد. هدف از این دور مذاکرات، تلاش برای تأمین حقوق هسته‌ای کشور همگام بر شتاب در پیشرفت برنامه هسته‌ای کشور بود. در این دوره از مذاکرات - که مسبوق به دو دوره بدعهدی سخت طرف غربی بود - با ملاحظه سرسختی و زیاده‌خواهی مجدد غرب در مذاکرات، برای مدتی جریان مذاکرات تعلیق شد، لکن بعد از حدود ۱۶ ماه^۲ با مکاتبات طرفین مذاکرات مجدداً به جریان افتاد^۳. اصرار تیم مذاکره‌کننده بر تأمین حقوق هسته‌ای و رفع تحریم‌ها و مخالفت و زیاده‌خواهی طرف غربی باعث عدم حصول توافق در این دور از مذاکرات شد. در این دوره شش ساله دو اتفاق به‌طور هم‌زمان صورت گرفت: پیشرفت سریع صنعت هسته‌ای کشور و تشدید تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل، اتحادیه اروپا و آمریکا بر علیه جمهوری اسلامی ایران به بهانه برنامه هسته‌ای احتمالاً نظامی. به رغم شدت تحریم‌ها در این سال‌ها، مقاومت ملت ایران و تیم مذاکره‌کننده^۴ در آخرین دوره‌های مذاکره در بهار ۱۳۹۲ منجر به نمایان شدن آثار عقب‌نشینی در طرف غربی و پذیرفتن بخشی از حقوق هسته‌ای ایران شد^۵، لکن اهداف نهایی به جهت تغییر دولت و تیم مذاکره‌کننده محقق نگردید.

۱. دبیر وقت شورای عالی امنیت ملی.

۲. از اسفندماه ۸۹ تا خردادماه ۹۱.

۳. سال فروز و فروود دیپلماسی هسته‌ای، سایت تحلیلی انتخاب (entekhab.ir)، ۱۳۹۴/۱/۱۳.

۴. در عین پیگیری پیشرفت برنامه هسته‌ای.

۵. مذاکرات هسته‌ای از ژنو تا آلماتی ۲ در یک نگاه، همشهری آنلاین، ۱۳۹۲/۱/۲۰.

دور چهارم مذاکرات با آغاز به کار دولت یازدهم از سال ۱۳۹۲ و با مدیریت آقای محمد جواد ظریف، وزیر امور خارجه دولت یازدهم^۱ با رویکردی جدید آغاز شد. شعار مبنایی این دور جدید چرخش چرخ زندگی مردم بود^۲. همچنین این دور مذاکرات تا حد قابل توجهی با اتکاء به همکاری غرب^۳ آغاز شد^۴. هدف اصلی از مذاکرات هسته‌ای در این دوره، حل و فصل سریع پرونده هسته‌ای^۵ اعلام شد^۶. به رغم این که این دور از مذاکرات طبق برنامه قبلی شش ماهه به پایان نرسید و نزدیک به دو سال به طول انجامید، سرعت اتفاقات بسیار بیشتر از دو دوره قبل بود. در کمتر از سه ماه اولین توافق نامه بین ایران و هفت عضو طرف دوم^۷ در سوم آذرماه ۱۳۹۲^۸ حاصل شد. در این توافق نامه ضمن تعلیق تعداد محدودی از تحریم های اقتصادی، برنامه هسته‌ای کشور محدودیت های جدیدی را تجربه کرد^۹. همچنین در این توافق نامه مشخصات گام های بعدی مذاکرات تعیین گردید. اگرچه این توافق به جهت عدم توازن در گام نخست و عدم لحاظ حقوق هسته‌ای ایران و نیز عدم ارائه برنامه مطمئن برای رفع تحریم ها در گام نهایی مورد انتقادات شدیدی قرار گرفت، گام های بعدی - کمابیش براساس آن چه در توافق

۱. عضو اسبق تیم مذاکره کننده در زمان مدیریت آقای حسن روحانی
۲. آقای حسن روحانی (رییس جمهور) در فیلم تبلیغات انتخاباتی خود در خردادماه ۱۳۹۲ گفت: «چرخیدن سانتریفیوژها بسیار خوب است اما به شرط آنکه چرخ تمام کارخانه ها و اقتصاد نیز بچرخد».
۳. به خصوص آمریکا.
۴. آقای حسن روحانی (رییس جمهور) در سخنرانی انتخاباتی خود در دانشگاه صنعتی شریف گفت: «دولت آینده باید بتواند رابطه ایران و آمریکا را از حالت تخاصم به مرحله تنش که یک مرحله پایین تر است برساند. وی اضافه کرد: آمریکایی ها کدخدای ده هستند، با کدخدا بستن راحت تر است» (خبرگزاری مشرق، ۱۳۹۲/۲/۲۳).
۵. ظرف سه تا شش ماه.
۶. آقای روحانی (رییس جمهور) در گفت وگو با روزنامه آمریکایی «واشینگتن پست» گفت: «انتخاب ایران برای حل این موضوع زمانی بین سه تا شش ماه است. هر چه سریع تر موضوع هسته‌ای ایران حل شود، برای همه بهتر است؛ اگر سه ماهه موضوع حل شود، این انتخاب ایران است، اگر به شش ماه هم کشید، باز هم خوب است. ولی صحبت از ماه است نه سال. وقتی موضوع اتمی حل شد، آن وقت می توان به موضوعات دیگر هم رسید» (به نقل از سایت خبری انتخاب - entekhab.ir، ۱۳۹۲/۷/۴).
۷. پنج عضو دائم شورای امنیت و آلمان و نماینده اتحادیه اروپا.
۸. موسوم به توافق ژنو.
۹. مراجعه کنید به: ترجمه رسمی متن کامل توافق نامه ایران و ۱۰+۵، خبرگزاری فارس، ۱۳۹۲/۹/۳.

ژنوا آمده بود- در لوزان سوییس^۱ و وین^۲ برداشته شد. محصول مذاکرات لوزان در قالب یک بیانیه مطبوعاتی و نتیجه مذاکرات وین با عنوان «برنامه جامع اقدام مشترک» (برجام^۳ - JCPOA) منتشر گردید. در بخش‌های آتی به بررسی محتوای اقتصادی برجام پرداخته شده است.

۱. فروردین ماه ۱۳۹۴.

۲. تیرماه ۱۳۹۴.

3. Joint Comprehensive Plan of Action